

MEMORIILE UNOR EROI OLTENI DIN PRIMUL
RĂZBOI MONDIAL

ANEMARI MONICA NEGRU*

Abstract: As Romania celebrates 100 years since the First World War, The National Archives organized research projects aiming at discovering diaries, memorialist writings, or other contemporary sources. Thus, new, particularly interesting and relevant documents were identified. Among them, two manuscripts from the Service of the National Archives in Vâlcea County are impressive: the *Diary of the 1916-Campaign*, of Captain Ioan Ciulei, from the Second Vâlcea Infantry Regiment, and the *Daily Notes from the Romanian-Hungarian-Bulgarian War in 1916, August 15*, recording the memories of sub-lieutenant doctor S. Demetrescu, from the 44th Infantry Regiment. I transcribed the manuscripts in the collection of documents entitled *Life on the Front War in Personal Writings*, published in 2021. These memorialist writings describe the beginning of the Romanian-Bulgarian-Hungarian hostilities in the Olt valley and in southern Transylvania, the battles at Tâlmaci, Cislădia, Șelimbăr, Poplaca – in the Sibiu area –, the route of doctor S. Demetrescu's regiment, and the imprisonment of Captain Ioan Ciulei in the German camp on the island of Dänholm. Memorialists mention various military units, officers with initiatives (Brigadier Generals Ion Manolescu, Matei Castrîș, Ioan Oprescu, Ioan Popovici, David Praporgescu, Colonel Traian Moșoiu, Lt. Col. Gheorghe <Zizi> Cantacuzino), the experiences of many soldiers, living or deceased, lists of German camp prisoners, sequences of military operations and their aftermath.

Keywords: diary, war, soldiers, prisoners, doctors.

1. Arhivele și istorii ale Primului Război Mondial

În contextul Centenarului Primului Război Mondial, la toate filialele Arhivelor Naționale ale României din țară s-au desfășurat activități de depistare a unor scrieri, memorii, documente din anii 1914–1919. S-au organizat expoziții și s-au publicat volume cu diverse documente inedite, deosebit de interesante și relevante, de exemplu culegerea *Viața pe front în scrieri personale*¹, unde am integrat multe mărturii de epocă, memorii, rapoarte, scrisori, cărți poștale, fotografii, care se păstrează în depozitele Arhivelor Naționale.

* Consilier superior, Arhivele Naționale ale României, e-mail: amonicanegru@yahoo.com.

¹ Vezi culegerea de documente: *Viața pe front în scrieri personale*, editor Anemari Monica Negru, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2019.

Astfel au fost salvate și popularizate valoroase manuscrise ale unor scriitori, medici, ofițeri, oameni politici din epocă, precum: *Însemnări din zilele războiului nostru de Octavian Goga*², cărți poștale trimise de soldatul Alexandru Tutunaru³ fratelui și mamei sale cu informații privind marșul armatelor române peste Carpați, eliberarea Brașovului și alte evenimente militare, carte poștală trimisă, prin intermediul Crucii Roșii, sublocotenentului Ioan Antonoviciu, în lagărul de prizonieri români Kirdjali din Bulgaria⁴, scrisori primite de Alexandrina Cantacuzino⁵ de la soldați români prizonieri în lagărul de la Lansdorf, Germania, lucrarea căpitanul Alexandru Gărdescu: *Acțiunea bateriei a 3-a din Regimentul 1 artilerie „Regele Carol I”*⁶, *Jurnalul de operații al Diviziei 21*⁷ a locotenent clonelului Constantin Ștefănescu Amza, lucrarea memorialistică a lui Gheorghe T. Berdan, general maior în rezervă: *Pe drumul copilăriei. Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz*⁸ ș.a. Impresionante sunt și două manuscrise păstrate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea: jurnalul de front *Campania din 1916* al căpitanului Ioan Ciulei⁹, din Regimentul 2 Infanterie Vâlcea și *Însemnările zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar 1916, august 15* – memoriile medicului sublocotenent S. Demetrescu¹⁰, din Regimentul 44 Infanterie, care descriu începutul ostilităților româno-bulgaro-maghiare.

Proiectul României de operațiuni militare contra Puterilor Centrale și a Bulgariei, a fost elaborat în înțelegere cu Aliații, planul prevedea acțiuni militare simultane cu caracter defensiv pe linia Dunării (pentru a proteja frontul în eventualitatea unui atac al Bulgariei) și cu caracter ofensiv în Transilvania, cu trei armate care trebuiau să avanseze spre nord-est, unde urma să colaboreze cu armatele ruse din Bucovina și Galiția¹¹. La intrarea în război, România a angajat un număr impresionant de soldați și ofițeri, 833.601 mobilizați și 400.000 în rezervă¹².

La 14/27 august 1916, România declara război Austro-Ungariei, se decidea mobilizarea generală, iar românii au fost chemați să participe la operațiuni¹³. Însă, dacă în țările occidentale ale Europei se cunoaște că oamenii au plecat în proporții

² Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare SANIC), fond familial Goga, dosar 144, f. 1–7 față, verso, manuscris.

³ ANR, SANIC, fond familial Gheorghian, dosar 13/1916–1918, 7 file, manuscris.

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (în continuare SJAN) Vaslui, colecția „I.C. Antonoviciu”.

⁵ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 404/1918, 16 file, manuscris.

⁶ ANR, SANIC, Colecția Manuscrise, nr. 2207, f. 1–40, față, verso, dactilografiat parțial.

⁷ ANR, SANIC, fond personal General Constantin Ștefănescu Amza, dosar 5, f. 1–53.

⁸ ANR, SANIC, fond personal Berdan Gheorghe general, dosar 1, f. 87–136, manuscris.

⁹ SJAN Vâlcea, Colecția Manuscrise, nr. 170, f. 1–97.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 192, f. 1–83.

¹¹ Constantin Kirișescu, *Războiul nostru de întregire (1916–1919)*, București, Editura Librăriei „Universale”, p. 52. Generalul C. Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea patriei (august 1916 – aprilie 1918)*, Iași, Serviciul Geografic al Armatei, 1918, p. 10.

¹² Nicolae Ciobanu, *Efortul uman și material al poporului român în anii primului război mondial*, în „Anuar. Studii de securitate, apărare națională și istorie militară”, 1999, p. 183. Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Meteor Publishing, 2014, p. 29.

¹³ *România în anii primului război mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, vol. I, București, Editura Militară, 1987, p. 235–236.

de masă cu entuziasm la război, despre atitudinea românilor, în majoritate țărani, mulți analfabeți și puțin informați, nu avem decât sumare informații¹⁴. Vasile Cancicov, scriitor și om politic în perioada interbelică, amintea totuși despre atmosfera din sărbătoare și entuziasmul manifestat de soldați în gara Sinaia: „Soldații sunt entuziasmați, încărcăți de flori, cântă în cor, împreună cu publicul de pe peron: La arme!”

Chiar în noaptea de 14/27 august 1916 primele trupe române au trecut Carpații, intrând în Transilvania. Corpurile de armată conduse de generalii Constantin Prezan (Armata de Nord), Alexandru Averescu (Armata a II-a) și Ioan Culcer (Armata I) au pătruns relativ rapid pe o distanță de 100 de kilometri în interiorul Transilvaniei, ajungând până la Sibiu, evoluție determinată de superioritatea numerică inițială a României față de armata austro-ungară.

Însă acest avantaj avea să fie pierdut în scurt timp, raportul de forțe echilibrându-se, întrucât de pe frontul de vest au fost aduse trupe germane, iar Armata a 9-a a fost reorganizată în Transilvania și pusă sub conducerea generalului Erich von Falkenhayn, un experimentat și valoros comandant militar, căruia avea să i se alăture mareșalul August von Mackensen. În seara zilei de 17–18 august, bulgaro-germanii au început atacul frontierei dobrogene și asupra Turtucaei¹⁵. A intervenit și ofensiva germano-austro-ungară în Ardeal, astfel încât în ultima decadă a lunii septembrie 1916 grosul trupelor române a fost readus pe frontul de nord¹⁶. În lunile septembrie-octombrie 1916 au avut loc lupte grele pe crestele Carpaților și în Subcarpați. O primă luptă avea loc la Sibiu (26–29 septembrie), iar altele s-au desfășurat între Olt și Mureș (2–7 octombrie), precum și la Brașov (7–8 octombrie). În urma bătăliei de la Brașov, dată la 7–8 octombrie, Armata a II-a română s-a retras, ocupând linia de frontieră de pe crestele munților. Cea de-a treia armată română, Armata de nord, care, sub conducerea generalului Prezan pătrunsese aproape 100 de kilometri în inima Transilvaniei, rămasă cu flancurile în aer, a trebuit și ea să înceapă retragerea¹⁷.

În cele din urmă, românii au fost respinși pe toată linia Carpaților Meridionali. La sfârșitul lunii octombrie – începutul lunii noiembrie 1916, diviziile germano-austro-ungare au pătruns în Oltenia și Muntenia. La sfârșitul campaniei din 1916, inamicul ocupase peste 2/3 din teritoriul țării: Oltenia, Muntenia, Dobrogea și mici porțiuni din sudul Moldovei. La 6 noiembrie 1916, generalul Alexandru Averescu scria: „Evenimentele din Oltenia iau din ce în ce mai mult caracterul catastrofei. Trupele noastre se retrag în desordine, inamicul înaintează cu repeziciune. Pe când noi facem războiul cu totul desorientați, ei îl fac în modul cel mai judicios posibil!”¹⁸

¹⁴ Dorin Dobrinu, *O catastrofă uitată: campania armatei române din 1916*, în „Xenopoliana”, XI, 2003, nr. 3–4, p. 146.

¹⁵ Generalul C. Găvănescu, *op. cit.*, p. 13.

¹⁶ Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916–1918)*, vol. I, București, „Tipografia Geniului”, 1929, p. 71–82.

¹⁷ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 58.

¹⁸ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul (1916–1918)*, București, Editura „Cultura Națională”, p. 95.

Așadar, ofensiva armatei române, care debutase promițător, a fost oprită, iar acțiunile pe frontul din Transilvania au determinat replierea trupelor române pe crestele Carpaților. Ce se câștigase într-o lună se pierdea în câteva zile¹⁹. Constantin Argetoianu, membru al Parlamentului în timpul războiului, dar și participant la primele săptămâni ale campaniei, avea să-și aducă aminte: „Din punct de vedere al organizării, războiul se arăta, chiar din prețuia lui, sub culorile cele mai negre”²⁰. Studii de istorie despre Primului Război Mondial evidențiază numeroase probleme în organizarea, dotarea și funcționarea armatei române²¹. Din păcate, situația înzestrării Armatei Române a fost un factor care avea să conteze mult în privința evenimentelor din 1916. Dezvoltarea economică insuficientă și lipsa industriei producătoare de mașini și utilaje, precum și starea precară a industriei de apărare au fost factori negativi.

De-a lungul timpului, s-au publicat și în țara noastră memorii, jurnale, scrisori de pe front ale unor participanți la evenimente, în special diplomați și ofițeri²². Despre primele evenimente în care a fost implicată armata română în august–octombrie 1916 povestesc în jurnalele lor doi ofițeri din Oltenia, Ioan Ciulei și S. Demetrescu.

2. Două jurnale de front din Oltenia (1916–1918)

Căpitanul Ioan Ciulei, autorul jurnalul de front *Campania din 1916* și medicului S. Demetrescu, care a scris *Însemnările zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar 1916, august 15*, și-au început lucrările cu prezentarea reacțiilor colegilor lor la vestea decretării mobilizării generale. Ioan Ciulei scria:

„Este ora 9½, stau în casă, când văd trăsura Reg. în care se afla d. maior Popescu și Radulian, care mergeau spre tabără. Cum nu era vremea trenului și aliura cailor era galop, m-a făcut să-mi iau centura și să plec imediat la bivuacul companiei, care se afla la 8–1000 m. Acolo găsesc pe comandantul batalionului, d. maior Mitrescu, care-mi dă ordin, ca în cel mai scurt timp, compania să fie gata de plecare spre Malaia și că în cel mult două ore vom pleca. Era ora 9½, deci, cel mai târziu ora 11, trebuia a pleca. Ordinele s-au dat cu atâta grabă încât executarea părea de neadmis, totul trebuia făcut și nu știai de unde să începi. Trăsurile încărcate, hrana a se distribui, hrana a se lua,

¹⁹ N.V. Hodoroabă, *Din războiul de reîntregire. Note și impresii din campanie. 1916–1918*, Iași, Tipografia H. Goldner, 1926, p. 38–41.

²⁰ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, partea a V-a (1916–1917), Editura Humanitas, 1992, p. 14.

²¹ Petre Otu, *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Litera, p. 68–101.

²² I.G. Duca, *Memorii*, vol. III, *Războiul, Partea I (1916–1917)*, București, Editura Machiavelli, 1994. General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914–1919)*, ediția îngrijită de Maria Georgescu, București, Editura Modelism, 1997. Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, București, Editura Militară, 1989. Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, partea a V-a (1916–1917), Editura Humanitas, 1992.

cartușe a să da, oameni a se echipa, corvezile a se strânge, hrana a să distribui etc. (...)

În fine, la ora 12, vine d. col. Moșoiu, comandantul Reg., care, într-o scurtă cuvântare, ne spune că ceasul României de a intra în război a sunat și că cere ca toți a-și face datoria. Că este ordin de la Primul Ministru și Ministrul de Război de a invada în Transilvania și că orice bucățică de teren câștigat să nu se mai lase cu niciun preț. (...)

Țin o scurtă cuvântare companiei și termin prin a le zice: Vom trece în Transilvania la pământul nostru strămoșesc, vom avea poate lupte grele, D-zeu știe câți a hotărât să ne mai înapoiem la familie, totuși ca ascultare se va putea face ca dorința lui D-zeu să fie respectată. Puneți toată nădejdea în mine, cum o pun eu în voi. Vom merge tot înainte și eu înainte, voi după mine. Cel ce va căuta a da înapoi, va înlemni pe loc de revolverul meu, de voi face eu așa, voi să nu faceți la fel. Să ne ajute D-zeu a ne înapoia cu toți victorioși înapoi și acum, după mine, în Transilvania, înainte marș”²³.

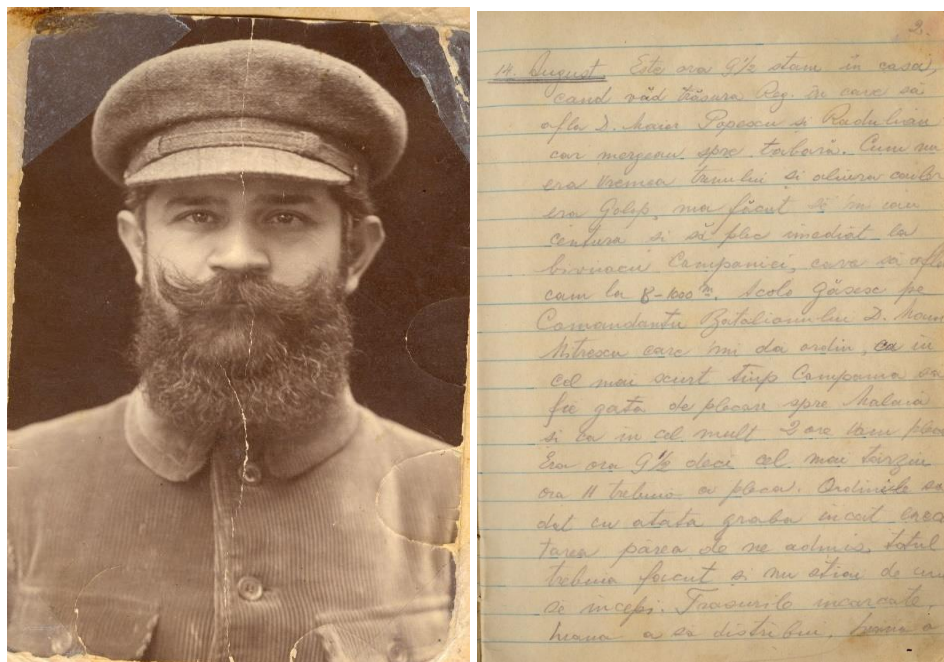

Figura 1. 1916, august 14. Fotografia căpitanului Ioan Ciulei și prima pagină din jurnalul său. (Sursa: SJAN Vâlcea, manuscris 170, f. 2).

Medicul S. Demetrescu și-a început jurnalul tot cu memorii din ziua mobilizării generale a armatei române:

²³ SJAN Vâlcea, dosar 170, f. 2–3.

14 august. Perișani. Concentrat de aproape 3 săptămâni și plictisit, propusesem ca a doua zi de dimineață, la ora 5, să merg la Cumpăna, invitat fiind de dl. Tașcă, directorul forestier de acolo și care e sergent în Compania a 12-a. Seara, însă, parcă presimțeam că a doua zi va fi ceva neașteptat și mă băteam cu gândurile, dacă să plec sau să nu plec. A doua zi, o vreme splendidă, eram încă în îndoială dacă să plec sau să nu plec. Întâmplarea face ca lui Tașcă să nu-i dea voie căpitanul. Eram foarte vesel că nu plec; mă duc acasă și mă culc.

Pe la ora 10,00, când mă scol, un plutonier de la <Compania> a 10-a, îmi spune, venind în goana mare, călare: «Pregătiți-vă, d-le sublocotenent, căci e ordin să plecăm imediat la Robești!».

Mi-am închipuit imediat că e probabil vreun marș și că peste 1–2 zile ne întoarcem înapoi în Perișani. Comandantul batalionului nostru, maiorul Slăvescu, însă îmi spune că faptul că spune (sic!) să se ia tot: asta, înseamnă că ne mută definitiv. Nu-și închipuia nici el că va fi mult așteptata mobilizare.

La ora 5, plecăm în uralele soldaților și în plânsetele femeilor din Perișani, iar eu, pe un cheson al Comp. 12, condus de serg. Tașcă, am pornit-o spre Olt.

La 8, ne apropiem de Olt: deodată, se aud urale și chiote. Un subl. (Gabrea) trece călare și ne anunță că s-a decretat mobilizarea. Veselia era mare pe toți. Ajung la Olt, unde regimentul trecea Oltul pe pod umblător, la Cornet. Toți ofițerii erau în fierbere și fericiți, în fine, că au scăpat de atâta așteptare și concentrare fără rost. Mâncăm ce putem la gura bordeiului podarului, în timp ce regimentul trecea mereu podul. Cerul senin, fără lună, timpul liniștit. Trecerea întregului regiment a durat de la 8 până la 3 dimineața. Mi-era somn. Am luat, pe la ora 1, un brancard și m-am așezat în el, la un loc mai retras, voind să dorm. Nu puteam. Mă gândeam la atâtea: la cei de acasă, pe care nu pot să-i văd înainte de plecare, la război, în timp ce zgomotul trecerii regimentului meu însoțea toate aceste gânduri²⁴.

După primele reacții la această decizie a intrării României în război, ofițerii au scris despre măsurile imediate, deplasarea rapidă trupelor spre Transilvania. Medicul Demetrescu menționează succint traseul soldaților: Rășinari, Titești, pod umblător peste Olt la Cornet, Robești, Râul Vadului, Căineni, Turnu Roșu, Lazaret, Boița, Tălmăciu, Veștem, Sadu, Șelimbăr, Cislădie, Bungard.

Traseul soldaților în jurnalul căpitanului Ciulei era prin localitățile: Malaia, Voineasa, Muntele Galben, Muntele Panta, Biberani, satele R.<âul> Vadului, Cîpari, Sadu, Cislădie, Rășinari, satul Keresteni.

²⁴ SJAN Vâlcea, manuscris 192, f. 3–4.

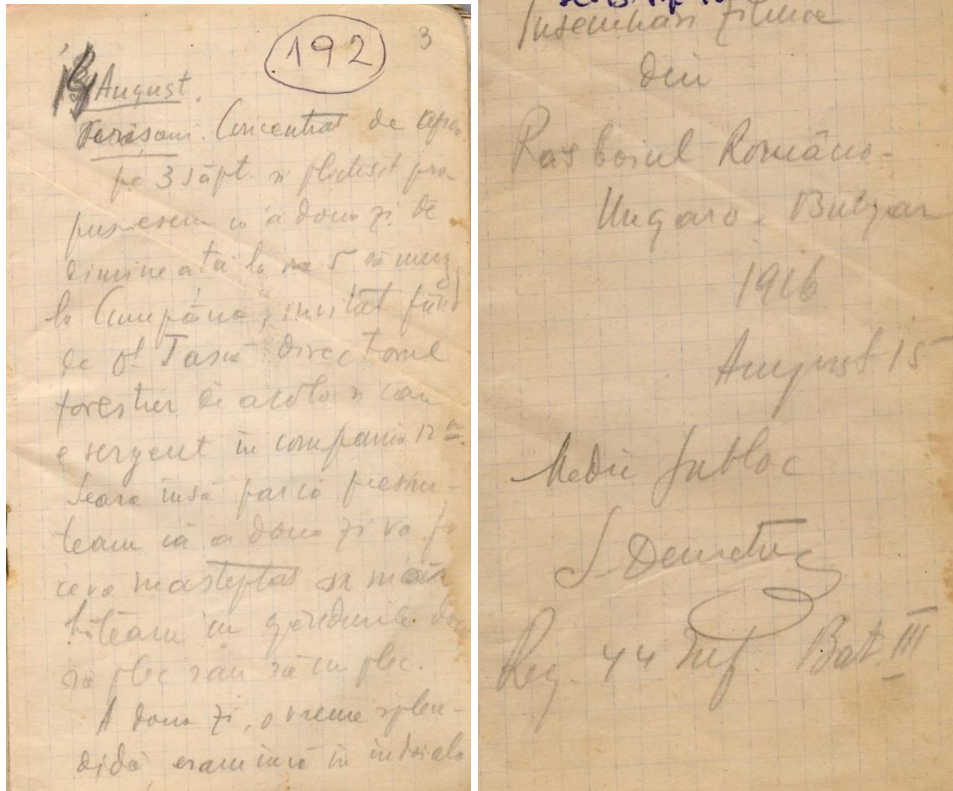

Figura 2. 1916, august 14. Coperta și prima pagină din „Însemnări zilnice” – jurnalul medicului S. Demetrescu.
Sursa: SJAN Vâlcea, manuscris 192, f. 2–3.

Ambii memorialiști menționează în jurnalul lor numele, uneori și gradul militar, al unor soldați cu care intră în contact și diferite personalități militare, amintind, pe scurt, decizii, acțiuni. Astfel, medicul S. Demetrescu amintește în jurnalul său de: maiorul Slăvescu, sergentul Tașcă, sublocotenentul Gabrea, căpitanul Gambu, caporalul Gheorghe, ordonanța Nedelcu, colonelul Dimitrescu Apostol, maiorul medic Seiteanu, loc. Crăpătoreanu, căpitanul Măcelaru, sublocotenentul Păiș, sublocotenentul Bolocanu, dr. Socolescu, maiorul Popescu, sublocotenentul Gavrilescu, locotenentul Bănescu, maior Buruiană, locotenentul Chihaia, ofițerul Vasile Ionescu, maiorul Mitrescu, căpitanul Hagi, Zaharia Iordăchescu, maiorul Rădulescu, generalii Ion Manolescu, Matei Castriș, Ioan Popovici, Ioan Oprescu, Zizi Cantacuzino – rănit, David Praporgescu – a murit pe câmpul de luptă de la Valea Jiului în ziua de 30 sept./13 oct. 1916.

Căpitanul Ioan Ciulei a scris despre compania, formată din 186 luptători și sublocotenentul Popescu Ion, Pârvulescu I., Stamatoiu Nic., plutonierul major

Leanca Ion, plutonierul Rădoi C. și sergentul instructor Andronoiu D. Uneori, în contextul unor conflicte militare ample, memorialiștii notează numele sau numărul de răniți, morți, prizonieri. De asemenea, Ciulei a notat în jurnalul său numele și gradul militar al multor soldați și ofițeri cunoscuți: maior Popescu și Radulian, maior Mitrescu, colonelul Moșoiu, Gheorghe maistor fierar, maiorului Hergot, sublocotenentul Nisipeanu, maiorul Popescu V., soldatii Pasare C. și Avrănescu N., căpitan Mutu, locotenentul Epure, sublocotenentul Stamatoiu, fruntașu Bolocan Gh., soldații Andronic P. și Iliescu I., maior Ionescu Take, locotenent colonelul Cocorășcu, locotenentul Epure, căpitanului Oncea, plutonierul Leanca, soldații: Mitrea Marin și Diaconu Il., căpitanul Zgripcea Nic., sergentul Cruceru, locotenentul Potopeanu, locotenentul Popescu, colonelul Georgescu, locotenent colonelul Cantacuzino, sublocotenentul Starcovici.

În ceea ce privește operațiunile militare, în însemnările medicului Demetrescu sunt menționi despre o luptă crâncenă la 17 august pentru ocuparea Cislădiei, la 27 august ocuparea Șelimbăr-ului, conflicte cu mari pierderi la 3 septembrie, iar ziua de 13 septembrie (marți) este descrisă ca „Zi fatală pentru Corpul I de armată! Începutul ofensivei inamice”, fiindcă atunci a început bombardarea Șelimbăr-ului de unități ale Puterilor Centrale.

Ambii autori notează informații privind haosul și dificultățile retragerii, numeroase pierderi umane, iar dr. Demetrescu a scris pe 21 august despre eroismul unor soldați români:

Pe la 9, mă cheamă la infirmerie un brancardier, zicând că avem un rănit. Era un soldat trimis în patrulă spre satul Selinberg. Era un erou, căci el împreună cu încă 4 soldați și un sergent, toți din Comp. 11, fiind trimiși în patrulă, au dat peste 25 de soldați unguri, care au încercat ca să-i prindă. Și nu s-au dat bătuți, ci i-au înfruntat prin focuri, retrăgându-se. Soldatul rănit, rămas mai în urmă, s-a retras, așa cum era, lângă un pod, și a început să tragă cu nădejde în cei 20 de unguri, care au fost puși pe fugă, iar el, rănit cum era în abdomen, s-a târât vreo 2-3 km. până când a fost găsit de niște brancardieri, care l-au pansat și trimis la ambulanțe. Pentru aceste fapte, colonelul i-a înaintat imediat: pe sergent, plutonier, pe caporal, sergent, pe soldați, caporali, iar pe cel rănit, l-a propus pentru Virtutea Militară. Toți au fost puși pe ordin de zi și citiți trei zile de-a rândul în fața trupei de către comandantul de companie²⁵.

Căpitanului Ciulei a scris despre evenimentele militare la care a luat parte: la 15 august – conflicte pe muntele Panta, la 17, 20 august bătălii pentru Cislădie, la 22 august soldații români cucereau satul Rășinari și împrejurimile cu pierderi de ambele părți, la 9 septembrie au fost conflicte la Orlat, la 13 septembrie lupta de la Poplaca.

²⁵ *Ibidem*, f. 16 verso –17.

Figura 3. Fotografie cu colegii căpitanului Ioan Ciulei.

Sursa: SJAN Vâlcea, manuscris 170.

Despre operațiuni militare, rănirea și luarea în prizonierat de către ostașii germani, căpitanul Ioan Ciulei a notat pe scurt într-un *Rezumat*²⁶:

- „14 aug. 1916 – Plec la război, din Brezoi spre Voineasa.
- 15 aug. – Trec frontiera, ocup D.<calul> Panta, resping inamicul, prizonieri: un ofițer și 105 trupă.
- 21 aug. – Cercetare din inițiativă la Rășinari.
- 22 aug. – Ocup Rășinari, resping inamicul trei rânduri tranșee, două dealuri și satul Poplaca. 24 priz.<onieri> – 76.
- 23 aug. – Mă bate artileria din Cristian.
- 27 „ – Ocup N. Pădure Iungsvald.
- 7 sept. – Din iniț. recunosc Cristian.
- 8 „ – Nouă recunoaștere.
- 9 „ – Mi se ordonă recunoașteri, lupt.
- 11 „ – Numit Comand. Bat. I.
- 13 „ – Resping două atacuri dușmane de pe D.<calul> Ciora.
- 14 „ – Picior scrântit.
- 15 „ – Bolnav, mă cheamă (...), ordin soldați. Rezist, resping, sunt învins și rănit.

²⁶ SJAN Vâlcea, manuscris 170, f. 95.

- 16 ,, – Pribeag, captiv, dorm în biserică.
 17 ,, – Dus Tâlmaci
 18, 19 ,, – La Sibiu.
 24 ,, – La Ostffyazanifa.
 1 oct. – La Sopranek.
 26 dec. – La Stralsund, insula Dänholm (Germania).”

Jurnalul căpitanului Ioan Ciulei conține diverse informații specifice mediului de viață al prizonierilor de război, de exemplu despre banii acestora:

„24. sept. Ni se iau banii ce-i avem, dându-ni-se niște chitanțe cu dreptul de a lua din ei, la 10 zile, câte 20 de koroane, dar banii sunt românești și deci nu merg, ni se da însă în contul lor până la 60%. În acest lagăr, vom face o carantină de 7 zile, când vom fi duși în alt lagăr de prizonieri. Banii ce ni se dau, nu sunt bani adevărați, ci niște bani de lagăr, de 10, 20 bani și 1, 2, 5, și 10 franci, care nu merg decât în acest lagăr. Banii sunt ca cei ce se văd:”

Figura 4. 1917, septembrie 24, Ostffyasszanifa. Banii prizonierilor.
 Sursa: SJAN Vâlcea, manuscrisul 170, f. 59.

În jurnalul căpitanului Ioan Ciulei sunt liste cu numele, gradul și regimentul a 11, 23 și 12 ofițeri căzuți prizonieri ca și el, de asemenea este menționat generalul Nemecek, comandantul taberei de la Ostffyasszanifa, lângă Budapesta, în decembrie mutați pe insula Klein Danholm, din sudul Suediei. De asemenea, Ioan Ciulei a scris și despre foamete, izolare și condițiile grele de trai la care erau supuși prizonierii, mulți îmbolnăvindându-se și murind, unii mai favorizați, provenind din Franța, Anglia, Scoția, fiind ajutați de Crucea Roșie. Ofițerul a notat și un meniu²⁷, deosebit de sugestiv, oferit prizonierilor în lagărele germane:

²⁷ SJAN Vâlcea, manuscrisul 170, f. 77v – 78.

„22 ianuarie, duminică. Iată ceea ce mâncam în cursul unei săptămâni:

- A. Duminică: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de zarzavat – la prânz
3.- Chiftele – una – „ „
4.- Cartofi – „ „
5.- Budincă de mălai – „ „
6.- Supă de orez – seara
- B. Luni: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de zarzavat – la prânz
3.- Borhot – „ „
4.- Supă – seara
- C. Marți: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa neagră – la prânz
3.- Pește sărat cu sos – „ „
4.- Borhot de morcovi – „ „
5.- Castraveți acri ½ – „ „
6.- Supă de mălai – seara
7.- Brânză 40–50 gr. – „
- D. Miercuri: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de zarzavat – la prânz
3.- Chiftea de cartofi – una – „ „
4.- Castraveți acri ½ – „ „
5.- Supă de grâu – seara
- E. Joi: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de zarzavat – la prânz
3.- Chiftea carne – una – „ „
4.- Borhot de morcovi – „ „
5.- Supă de mălai cu morcov – seara
- F. Vineri: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de mălai – la prânz
3.- Borhot (morcovi cu cartofi) – „ „
4.- Heringi ½ – „ „
5.- Supă de zarzavat – seara
- G. Sâmbăta: 1.- Cafea neagră – dimineața
2.- Supa de morcovi – la prânz
3.- Cârnat 25–30 gr. – „ „
4.- Borhot de morcov – „ „
5.- Supă de orz – seara.”

În acest jurnal al său, *Campania din 1916*, Ioan Ciulei a notat și câteva episoade dureroase, sfâșietoare din viața prizonierilor de război într-un lagăr german de la Stralsund:

„29 dec. joi. În această insuliță sunt 7 barăci, 1 sală de mâncare, bucătăria, cantina și cazarma gărzii. Tot aici se vede un fort care pare a fi vechi și neîntrebuințabil, căci în el este depozit de cărbune. Masa se ia în două serii, baraca mea este seria I. La bucătărie, nemți. Unele feluri de mâncare sunt de nemâncat, dar le mâncăm, căci foamea ne îndeamnă.

Dimineața, când mă scol, văd pe fereastră un individ, cu sandale, picioarele goale, pe corp un trenchi și încolo nimic și fugea. Era un englez și ca el mai sunt și alții, căci mai sunt prizonieri în acest lagăr și englezi, scoțieni, francezi și mulți ruși. Între ruși, sunt și doi generali. Ne frapează scoțienii, care merg cu capul gol, sunt în fustanele și cu genunchi goi și merg astfel cu toate că este un frig teribil, canalele au înghețat și din când în când, ninge. Suntem păziți mai rău ca hoții. La fiecare colț e santinelă, la fiecare baracă două santinele, pe lângă astea înconjurați cu garduri de sârmă și cu marea. Se face apelul de trei ori pe zi. Dimineața la ora 9 și seara la 5 afară, iar seara la 8, în camere.

... Am slăbit și m-am îngălbenit. Nu mai sunt capabil de a face nici o muncă și ca mine sunt toți. Vom muri de foame, mergând tot astfel.

...1 februarie miercuri. Sunt bolnav, am răcit, stau toată ziua în casă. Sunt slăbit cu desăvârșire și la suflet și la corp. Trebuie a lua verigheta din dești²⁸ și a o atârna la ceas, spre a nu o pierde, în ce hal suntem, umbre, nu altceva.

25 feb./10 martie...Am primit și eu de la Crucea Roșie Berna un pachet cu un rând de albituri și două pâinișoare, precum și o pâine separat. Cine își poate închipui bucuria cu care se primește de un prizonier asemenea lucruri, ce în alte timpuri nu prea aveau valoare.

... Luna sept. Am primit la Reg. solda”.

În final, pe baza acestor jurnale, putem creiona și un sumar portret al autorilor. Despre curajosul și profesionistul căpitan Ioan Ciulei aflăm că avea familie, probabil în zona Craiovei, soție cu care a corespondat și copii (un băiat de 4 ani în 1917) la care s-a întors la sfârșitul războiului.

În ceea ce privește pe S. Demetrescu, consultând Anuarul Armatei Române pe anul 1916 aflăm despre medicul Demetrescu M. Silviu că s-a născut la 5 octombrie 1891, a fost înaintat sublocotenent la 1 septembrie 1914. La 1 iunie 1916, figura în rândurile Reg. 44 Infanterie (creat la 1 aprilie 1914, compus din trei batalioane și o companie de mitraliere, cu reședința la Pitești). Iar despre jurnalul său, aflăm din scrisoarea lui Constantin Popescu din Râmnicu-Vâlcea, care l-a păstrat și l-a predat la Arhivele Naționale:

„8 ian. 1984 Acest carnet de însemnări zilnice ce a aparținut medicului slt. S. Demetrescu din reg. 44 Inf., Bat. III în războiul româno-ungaro-bulgar din 1916–17, a fost adus după război în lucrurile tatălui meu, Marin F. Popescu din com. Gănănești, jud. Olt, mort în luptele de la Mărășești. A fost păstrat cu sfințire și citit de mai multe ori – aparținând unui tânăr sublocotenent care a luat parte la ostilități și care poate de asemenea a murit pentru patrie atunci, ca atâția bravi români, ce și-au jertfit viața în acea mare încleștare.

Însemnările cuprind începutul ostilităților – pe valea Oltului – între 14 aug. 1916 și 30 sept. din acel an data morții generalului Praporgescu și sunt

²⁸ Arhaism, cu sensul de deget.

scrise cu o sinceritate demnă de un martor ocular. Va trebui să predau acest carnet la arhivele statului sau la un muzeu și aș voi să aflu dacă și autorul a supraviețuit războiului, de unde era și cum mai trăiește familia sa. Cinste eroilor neamului și tuturor celor ce s-au jertfit și se vor jertfi pentru țară!”²⁹

Fiecare din acest manuscrise conține diverse informații privind aspecte sociale, economice, militare despre Primul Război Mondial, numele și gradul militar al unor soldați participanți la război, traseul diviziilor române în Oltenia și sudul Transilvaniei, bătălii, victorii și eșecuri militare, pierderi umane, soarta unor prizonieri români în lagăre germane. Din aceste izvoare arhivistice se pot reconstitui istorii mai puțin cercetate, precum viața sub ocupație străină în raport cu experiența refugiului, supraviețuirea femeilor și a copiilor din spatele frontului, o istorie a cercetașilor, a prizonierilor sau a refugiaților. În arhive se păstrează numeroase surse despre aceste istorii, care trebuie transcrise și publicate, iar astfel salvate și popularizate.

Bibliografie

Surse inedite

- ANR, SANIC, fond familial Goga, dosar 144; fond familial Gheorghian, dosar 13/1916–1918; fond familial Cantacuzino, dosar 404/1918; fond personal Berdan Gheorghe general, dosar 1; colecția Manuscrise, nr. 2207.
- SJAN Vaslui, colecția „I. C. Antonoviciu”; SJAN Vâlcea, colecția Manuscrise, nr. 170, nr. 192.

Lucrări generale, studii și articole

- Argetoianu, Constantin, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, partea a V-a (1916-1917), Editura Humanitas, 1992.
- Atanasiu, Victor (coord.), *România în primul război mondial*, București, Editura Militară, 1979.
- Averescu, Alexandru Mareșal, *Notițe zilnice din războiu (1916–1918)*, București, Editura „Cultura Națională”.
- Cancicov, Th. Vasile, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic (13 august 1916 – 31 decembrie 1918)*, vol. I, București, Atelierele Societății „Universul”, 1921.
- Ciobanu, Nicolae, *Efortul uman și material al poporului român în anii primului război mondial*, în „Anuar. Studii de securitate, apărare națională și istorie militară”, 1999.
- Dobrințu, Dorin, *O catastrofă uitată: campania armatei române din 1916*, în „Xenopoliana”, XI, 2003, nr. 3–4.
- Duca, I. G., *Memorii*, vol. III, *Războiul, Partea I (1916–1917)*, București, Editura Machiavelli, 1994.

²⁹ SJAN Vâlcea, manuscrisul 192, f. 1 față, verso.

- Ioanițiu, Alexandru, *Războiul României (1916–1918)*, vol. I, București, „Tipografia Geniului” s.a., 1929.
- Kirițescu, Constantin, *Războiul nostru de întregire (1916–1919)*, București, Editura Librăriei „Universale”.
- N.V. Hodoroabă, *Din războiul de reîntregire. Note și impresii din campanie. 1916–1918*, Iași, Tipografia H. Goldner, 1926.
- Otu, Petre, *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Litera, 2019.
- *România în anii primului război mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, vol. I, București, Editura Militară, 1987, p. 235–236.
- Rosetti, Radu R. general, *Mărturisiri (1914–1919)*, ediția îngrijită de Maria Georgescu, București, Editura Modelism, 1997.
- Rudeanu, Vasile, *Memorii din timp de pace și război*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, București, Editura Militară, 1989.
- Torrey, E. Glenn, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014.
- *Viața pe front în scrieri personale*, editor Anemari Monica Negru, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.